2.2 Установчі договори ЄС і Хартія основоположних прав ЄС (2000). Правові акти ЄС (стаття 288 Договору про функціонування ЄС)

Установчі договори Європейського Союзу

Установчі договори ЄС — це основні міжнародні договори, на яких базується існування та функціонування Європейського Союзу. Вони формують **первинне право ЄС** і мають **найвищу юридичну силу** у правовій системі ЄС.

Основні установчі договори

1. **Договір про Європейський Союз (ДЄС).** Визначає:

- цінності ЄС (демократія, верховенство права, права людини);
- цілі ЄС;
- загальні принципи діяльності;
- інституційну систему ЄС (основні органи);
- принципи розподілу компетенцій між ЄС і державами-членами.

2. **Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС).** Регулює:

- сфери діяльності ЄС;
- внутрішній ринок;
- економічну та соціальну політику;
- зовнішні відносини;
- систему правових актів ЄС;
- законодавчі процедури;
- компетенції інституцій ЄС.

3. **Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом).** Регулює співпрацю держав-членів у сфері атомної енергетики.

2. Місце установчих договорів у системі права ЄС

Установчі договори мають статус первинного права ЄС і стоять вище, ніж:

- регламенти, директиви, рішення ЄС;
- національне законодавство держав-членів.

Будь-який правовий акт ЄС має відповідати установчим договорам. Якщо акт суперечить договорам — він може бути визнаний недійсним Судом ЄС.

Хартія основоположних прав ЄС (2000)

Хартія основоположних прав Європейського Союзу — документ, який систематизує основні права та свободи людини, що визнаються в ЄС.

Ключові моменти

- ухвалена у 2000 році;
- після набрання чинності Лісабонським договором стала юридично обов'язковою;
- має таку ж юридичну силу, як установчі договори ЄС.

Це прямо закріплено у статті 6 Договору про Європейський Союз.

Хартія застосовується:

1. до інституцій Європейського Союзу (усіх органів і установ ЄС);
2. до держав-членів, але лише тоді, коли вони:

- виконують право ЄС,
- застосовують норми ЄС,
- імплементують директиви ЄС,
- діють у межах компетенцій ЄС.

Важливо: Хартія не застосовується автоматично до будь-яких внутрішніх питань держави, якщо вони не пов'язані з правом ЄС.

Права у Хартії згруповані за основними блоками (цінностями):

1. **Гідність людини**
   (заборона катувань, рабства, захист людської гідності)
2. **Свободи**
   (свобода слова, свобода думки, свобода пересування, право власності тощо)
3. **Рівність**
   (заборона дискримінації, рівність чоловіків і жінок, права дітей)
4. **Солідарність**
   (соціальні права: умови праці, соціальний захист)
5. **Права громадян ЄС**
   (право голосу на виборах до Європейського парламенту, право на дипломатичний захист)

6. **Правосуддя**
   (право на справедливий суд, презумпція невинуватості, ефективний засіб правового захисту)

Правові акти ЄС: стаття 288 Договору про функціонування ЄС

Стаття 288 ДФЄС встановлює перелік правових актів, які можуть ухвалювати інституції ЄС.

У статті прямо зазначено, що для здійснення повноважень інституції ЄС ухвалюють:

- регламенти,
- директиви,
- рішення,
- рекомендації,
- висновки.

Регламент:

- має загальний характер (поширюється на невизначене коло осіб);
- є обов'язковим у всіх частинах;
- застосовується безпосередньо у всіх державах-членах.

Це означає, що після набрання чинності регламент:

- діє автоматично;
- не потребує прийняття окремого національного закону.

Директива:

- є обов'язковою для держав-членів щодо результату, якого треба досягти;
- держава сама обирає форму та спосіб виконання директиви.

Це означає, що директива:

- не застосовується автоматично повністю;
- потребує імплементації в національне законодавство (через закон або інший нормативний акт).

Порушення імплементації

Якщо держава-член не імплементує директиву або робить це неправильно:

- Європейська Комісія може ініціювати провадження проти держави;
- можливі санкції за невиконання зобов'язань.

Пряма дія (Direct effect) директиви можливий, якщо:

- строк імплементації минув
- норма чітка, безумовна і достатньо визначена
- держава не виконала обов'язок імплементації.

Рішення:

- є обов'язковим у всіх частинах;
- може бути адресоване конкретним суб'єктам (державі, компанії, організації чи особі);
- є обов'язковим саме для тих, кому адресоване.

Рішення може встановлювати конкретні зобов'язання (наприклад, для держави-члена або підприємства).

Рекомендації:

- не мають обов'язкової юридичної сили;
- мають дорадчий характер;
- використовуються як інструмент політичного впливу та узгодження практики

Рекомендації не створюють юридичного обов'язку, але можуть бути важливими для тлумачення політики ЄС.

Висновки:

- не мають обов'язкової сили;
- є формою офіційної позиції інституції ЄС (наприклад Європейської Ради) з певного питання.

Акт	Обов'язковість	Для кого	Чи потребує імплементації
Регламент	так, повністю	для всіх	ні
Директива	так, щодо мети та результату	для держав	так
Рішення	так, повністю	для адресатів	ні

Рекомендація	ні (але можуть бути політичні наслідки)	для всіх	ні
Висновок	ні	для всіх	ні